

L'OPOSICIÓ A LES «NORMES ORTOGRÀFIQUES» DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

per Josep Massot i Muntaner

Contràriament al que és costum de dir, les *Normes ortogràfiques* de l'Institut d'Estudis Catalans van resultar molt conflictives ja des d'abans de la seva redacció i van topar a tot arreu amb reticències o amb oposicions declarades. Els problemes venien, de bon començament, de dintre mateix de l'Institut, alguns membres del qual en desitjaven l'establiment, mentre que d'altres ho veien com una cosa innecessària o com una font de disgustos que més valia evitar. Entre aquests darrers hi havia el president de la Secció Filològica, Antoni M. Alcover, que considerava que no havia arribat l'hora d'adoptar ni d'imposar des de l'Institut cap mena de normes i que només ho acceptà forçat per la diplomàcia d'Enric Prat de la Riba, sense cap convenciment i deixant clar que ho feia a contracor i convençut de la seva inoportunitat. Hi havia igualment el president mateix de l'Institut, Antoni Rubió i Lluch, que sempre expressà en privat les seves reserves i les seves queixes, sense atrevir-se, però, a oposar-se en públic a les directrius «oficials» de la casa, com sí que va fer Àngel Guimerà, membre de la Secció Filològica, que no solament no va signar les *Normes* de 1913, sinó que es va adherir a l'Acadèmia de la Llengua Catalana presidida per Jaume Collell, que aviat va presentar unes normes alternatives, que tingueren poc èxit. Un altre membre conspicu de l'Institut, pertanyent a la Secció Històrico-Arqueològica, Joaquim Miret i Sans, va fer publicar d'incògnit, al «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» de 1912, un article que es referia a la controvèrsia suscitada pels intents frustrats de modificar l'ortografia francesa i hi afegia una subtil referència a intents similars que aleshores es manifestaven a Catalunya.

Aquest ambient enrarit, que va obligar a successives redaccions de les *Normes* —com ha estudiat detalladament Mila Segarra—, tornà a manifestar-se el 1917, quan Pompeu Fabra, que s'havia anat apoderant del control de la Secció Filològica, va proposar canvis substancials a les *Normes* de 1913, que quedaren reflectits en el *Diccionari ortogràfic* de l'Institut, publicat no amb

la signatura de tots els membres de la corporació, ni tan sols amb els de la seva Secció Filològica, sinó sota la responsabilitat de Fabra, i teòricament «amb caràcter informatiu i no preceptiu», tal com havia estat acordat després de vives discussions. El pròleg d'aquest *Diccionari* contenia una defensa aferrissada i raonada de les *Normes* i de les modificacions que s'hi introduïen aleshores, i no deixaven de remarcar que, «a despit» de «llurs detractors», aquestes «Normes ortogràfiques, al poc temps d'ésser publicades, es veien adoptades per la gran majoria dels escriptors *actuals* i de les publicacions catalanes» (*l'actuals* està en cursiva a l'original, per insinuar que els «detractors» eren només els escriptors «vells»). Fabra ho considerava un «èxit», que encoratjava «l'Institut a prosseguir la seva obra de fixació de l'ortografia catalana».

Les *Normes* de 1913 es presentaven com «un compromís» entre diversos «criteris igualment científics», que facilitaria l'ús d'unes «normes ortogràfiques comunes a totes les Seccions i per a totes les publicacions de l'Institut», d'acord amb la «missió enlairada» que la Diputació de Barcelona «assenyala» a la Secció Filològica «al crear-la» el 1911. Tot i que el president d'aquesta Secció, mossèn Alcover, havia propugnat sempre que les normes no fossin obligatòries, a l'hora de la veritat l'Institut exhortava tots els catalanoparlants a adoptar-les sense reserves: «Posem-nos tots a escriure el català amb la mateixa ortografia, i haurem augmentat en una mida quasi bé incommensurable l'escassa facilitat que avui té el poble per a apropiari-se'n la seva expressió literària. ¿Què val davant d'això l'escrúpul d'un criteri filològic, que aixís com aixís ja fou tingut en compte? Ningú podrà considerar-se en perdua a l'abandonar les pobres personals originalitats per adoptar la pompa escrita d'una llengua igualment usada per tots els pobles de llengua catalana» (mantenim intacte el text originari, que permet de veure els canvis que ben aviat havia d'adoptar Fabra mateix en l'accentuació i en diverses solucions gramaticals o lèxiques).

Com és prou sabut, aquestes *Normes*, avalades pel prestigi de l'Institut d'Estudis Catalans i de les persones que les signaven i afavorides de totes les maneres possibles per la Diputació de Barcelona —i més endavant per la Mancomunitat— i per la Lliga Regionalista, van tenir una gran acceptació en molts sectors de la societat catalana i entre un bon nombre d'escriptors, sobretot els de la «nova fornada», disciplinats i desitjosos d'aconseguir un instrument literari modern i adequat a les necessitats del moment. Alhora, però, desfermaren una enorme oposició d'altres sectors que seria massa fàcil qualificar de «repatanis» o de «fòssils». L'ofensiva contra les *Normes* fou molt seriosa i entre els qui la dugueren a terme hi havia la flor i nata dels escriptors relacionats amb els Jocs Florals i la majoria de persones que s'havien dedicat poc o molt a l'estudi del català i que no formaven part de la Secció Filològica de l'Institut. L'Acadèmia de la Llengua Catalana, a la qual ja he fet al·lusió, creada el 1915, va publicar l'any següent les seves *Normes ortogràfiques*, que el 1924 foren recollides substancialment per l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, en l'*Ortografia de la llengua catalana* que va editar amb la finalitat de disposar d'una normativa per a les pròpies publicacions.

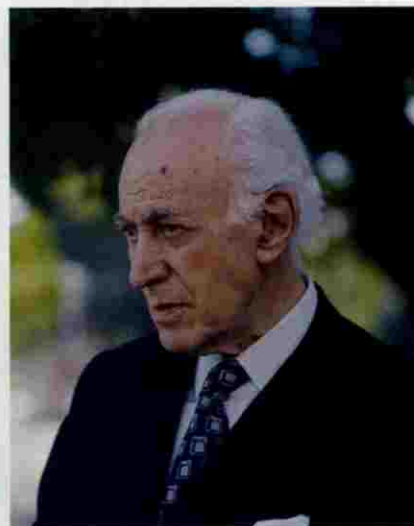
El *Diccionari ortogràfic* de 1917 i la *Gramàtica catalana* de Fabra de 1918 van provocar una tempesta encara molt més gran que l'ocasionada per les *Normes* de 1913. Hi quedava clara l'hegemonia de Pompeu Fabra i la seva voluntat de forjar una «llengua literària» allunyada dels «arcaïsmes» i dels «ruralismes» o «dialektalismes» de la llengua que predominava de la Renaixença ençà. Mossèn Alcover s'ho va prendre com un atac frontal i va invocar la normativa aprovada a l'Institut d'Estudis Catalans, segons la qual calia seguir uns procediments que havien estat obviats en aquell cas, perquè ell no podia acudir a les reunions de Barcelona, a causa de la Primera Guerra Mundial i pel càrrec de vicari capítular que li va caure a sobre a la mort del bisbe Campins. Des del seu punt de vista, com afirmava en una carta al secretari de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, Ramon Miquel i Planas, el 4 de setembre de 1918, el *Diccionari ortogràfic* era «subreptic, nul, il·legal, abusiu, tirànic fusellable». Com que les seves queixes repetides no tingueren resposta positiva, sinó que, ben al contrari, va topar amb la intransigència de Josep Puig i Cadafalch, successor de Prat de la Riba, va passar el Rubicó, com deia el seu biògraf mallorquí Joan Rotger, i va començar a publicar manifestes cada

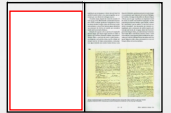
Ramon Miquel i Planas, que fou secretari de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, el 1939 encara adreçava un sonet a Francesc Matheu, «gran Capità / enfront del "reformisme" que'ns subleva».

Joaquim Miret i Sans, membre de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, va fer publicar d'incògnit al «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona» un article al·lusiú a l'oposició a la reforma ortogràfica.

Agustí Duran i Sanpere va plantejar la necessitat ineludible que l'Acadèmia de Bones Lletres acceptés la normativa fabriana. (Foto: Barceló)

vegada més durs i més agressius contra l'Institut, contra la Secció Filològica i contra Pompeu Fabra i els seus amics. Alcover no aconseguí que els intel·lectuals mallorquinistes se li posessin al costat, tot i que invocava algun argument en què tenia tota la raó, com ara les modificacions excessives que l'Institut va introduir a la traducció de *Mireia*, de Frederic Mistral, feta per Maria Antònia Salvà, respecte a la qual Miquel Ferrà, sempre respectuós amb les institucions catalanes, escrivia el 2 de novembre de 1916 a Maria Antònia: «Lo de l'Institut, no tenc paraules per calificar-ho, ni sé si admirar més la teva paciència o la manca d'urbanitat d'aquesta secció filològica qui és el descrèdit de l'Institut i que ja té carregat tothom, començant p'En Prat de la Riba, amb les seves informalitats, les seves baralles xorques i la seva esterilitat qu'és absoluta. T'aconsell que'ls tractis amb l'energía que's mereixen. Per mí, cadascún d'ells individualment es una gran persona, però tots plegats fan lo qu'aquí's diu vulgarment una olla.»

Els desacords cada cop més greus entre mossèn Alcover i l'Institut i el que ell anomenava «instituters» van motivar que a poc a poc passés d'apologista entusiasta de les *Normes* de 1913 —que havia defensat a capa i espasa des del seu «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», tot i que en privat confessés que no sempre hi estava d'acord— a detractor acèrrim de tot el que fes olor de «reforma», fins al punt que tornà a fer servir la y grega en lloc de la i llatina i altres grafies contraposades a les que consagraven les *Normes*. El seu «Bolletí» és un mirador excel·lent per a resseguir la petjada dels antinormistes i per a veure com reaccionava ell mateix quan es tractava de matèries relacionades amb l'Institut i amb la «llengua literària».

Mossèn Alcover, però, no va ser l'únic que va gosar oposar-se públicament al *Diccionari ortogràfic* i a la *Gramàtica catalana* de Fabra. Ja abans ho havia fet el gran historiador i mediocre lingüista Francesc Carreras i Candi, president de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, a la seva llarga contribució sobre *El lenguaje valenciano*, que va incloure al primer volum de la *Geografia general del reino de Valencia* dirigida per ell mateix, i sobretot ho feren dos prohoms de les lletres, el poeta i editor Francesc Matheu i l'erudit Ramon Miquel i Planas, des de la revista «Catalana», fundada el 1918, des de conferències donades a l'Ateneu Barcelonès, des de llibres satírics —en el cas de Miquel i Planas— i des de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, que reunia en el seu si erudits i escriptors de totes les tendències, però que va acabar prenent posició pública contra les *Normes* de l'Institut i, a proposta de Francesc

Matheu, va adoptar gairebé sense cap canvi, el 1924 —com ja hem assenyalat—, les propostes de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, de la qual formaven part molts dels membres de la de Bones Lletres i que precisament s'havia constituït al seu local social.

Els antinormistes —que algú anomena «indisciplinats», tot i que en realitat es limitaven a seguir la disciplina habitual al segle XIX, amb petites o grans modificacions— van haver de fer marxa enrere en començar la Segona República. Quan es va instaurar el govern de la Generalitat, la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans esdevingué oficial des de tots els punts de vista i tant l'Acadèmia de Bones Lletres com el Consistori dels Jocs Florals hagueren d'abandonar l'ortografia que havien mantingut fins aleshores a canvi d'obtenir la protecció del nou Consell de Cultura de la Generalitat, sense la qual no els era possible de tirar endavant. L'Acadèmia de Bones Lletres va fer el pas el 1931 mateix, quan Francesc Carreras i Candi va arribar a la conclusió que, a causa dels seus lligams amb la Dictadura de Primo de Rivera, no podia pactar amb les autoritats republicanes, i fou substituït com a president de l'Acadèmia pel diplomàtic Eduard Toda. Toda, que en realitat era partidari aferrissat de l'ortografia tradicional, tingué el suport decisiu del nou secretari de l'Acadèmia, l'erudit Agustí Duran i Sanpere, el qual, ja abans de la seva elecció, va plantejar amb cruïda als acadèmics la necessitat ineludible d'acceptar la normativa fabriana i, segons recullen les actes de la incorporació, en aquell mateix moment va aconseguir que Francesc Matheu, Ramon Miquel i Planas o Alfons Par —un altre destacat antinormista militant— li prometéssin la seva ajuda per poder sortir de la «crisi» en què es trobava l'Acadèmia. Tot seguit les actes de l'Acadèmia foren redactades en català normalitzat i els dos volums del butlletí de l'Acadèmia que sortiren abans de la guerra foren repassats per algun corrector competent, que va «modernitzar» i actualitzar els articles que hi apareixien, en viu contrast amb els dels volums anteriors.

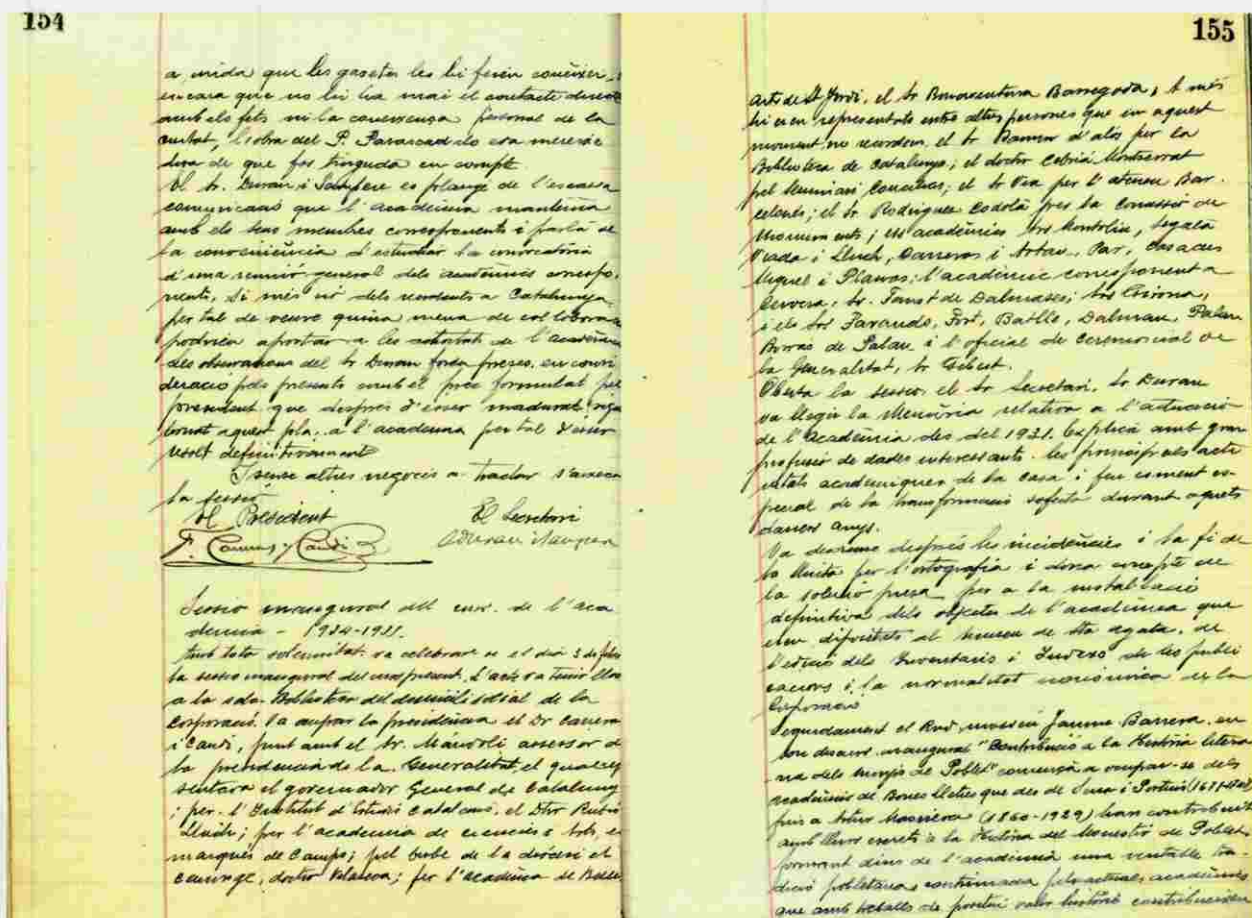
Pel que fa als Jocs Florals, Francesc Matheu oferí a Pompeu Fabra la presidència dels que s'havien de celebrar el 1934 i, després d'haver convençut el Consistori dels Jocs Florals perquè modifiqués decisions anteriors i acceptés la normativa de l'Institut, el 6 de maig de 1934 Fabra hi pronuncià un memorable discurs, en el qual celebrà, amb summa habilitat, el doble triomf a l'Acadèmia de Bones Lletres i als Jocs Florals. Amb una gran dosi de diplomàcia, Fabra assenyalava que no calia parlar de vencedors ni de vençuts, sinó que tothom havia hagut de renunciar a alguna de les solucions or-

togràfiques que propugnava i tothom havia d'estar ben satisfet de poder arribar «a la unitat ortogràfica tan necessària per a la difusió de la llengua escrita».

Al mateix temps, després de la mort de mossèn Alcover (1932), el seu fidel deixeble i continuador Francesc de B. Moll va adoptar igualment l'ortografia de l'Institut abans d'acabar el segon volum del *Diccionari català-valencià-balear*, i aviat al País Valencià alguns lletraferits van promoure les *Normes de Castelló*, que coincidien també amb la normativa fabriana.

Després de la guerra civil, la persecució implacable del nou règim, que hauria volgut anorrear el català, va afavorir que l'Institut d'Estudis Catalans catacumbari i Pompeu Fabra —que havia de morir a l'exili francès— aconseguissin una aurèola mítica, que féu oblidar per sempre més les vel·leïtats antinormistes, si descomptem algun ressentit com mossèn Antoni Griera o com

Manuel de Montoliu, queixosos perquè no havien tingut el reconeixement que esperaven de la Secció Filològica de l'Institut, o bé algun irreductible com Ramon Miquel i Planas, que el 1939 va publicar un sorprenent recull de sonets, en català i amb traducció espanyola, un dels quals adreçat a Francesc Matheu, «gran Capità: / enfront del "reformisme" que'ns subleva / el teu nom com un símbol romandrà!». Les discussions per minúcies ortogràfiques, però, continuaren de moltes maneres, per exemple amb motiu de la segona edició del *Diccionari general* de Pompeu Fabra, que enfrontà Joan Coromines amb Carles Riba i amb Ramon Aramon i Serra, o molt més endavant, quan algunes petites modificacions aprovades per la Secció Filològica foren discutides amb una passió digna de millor causa, precisament en nom de Pompeu Fabra i de la seva memòria.

Acta de la sessió inaugural del curs 1934-1935 de l'Acadèmia de Bones Lletres, feta el febrer de 1934, en què Duran i Sanpere presenta la memòria de 1931 i s'expressa que «va descriure després les incidències i la fi de la lluita per l'ortografia».